TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

TÜRK KÜLTÜRÜ

SAYI 71 YIL VI EYLÜL 1968

Abdülkadir İNAN, *Makaleler ve İncelemeler,* Ankara 1968, Türk Tarih Kurumu Basımevi. XXXVII+712 s. Türk Tarih Kurumu Yayınlarından VII. Seri-Sa. 51, 1 portre, Fiatı: 105 lira.

Türk fikir ve ilim âleminin yakından tanıdığı kıymetli folklorcu ve dilci Abdülkadir İnan'ın, yazı hayatının 60. yıldönümü münasebeti ve aynı zamanda 80 yaşını idrak etmiş olması sebebiyle, Türk Tarih Kurumu bugüne kadar neşredilmiş inceleme ve makalelerinden seçilmişlerini Prof. Dr. Saadet Çağatay'ın teklifi ile yayımlamıştır.

Yalnız fikir adamı değil, bir vatansever ve Türkçü olarak da yakın tarihimizde isim bırakmış olan Abdülkadir İnan, 1889'da İdil-Ural'ın Çıgay köyünde doğmuştur. Başkurtların Ulu Katay boyu ve Kazbörü koluna mensuptur.

1910 yılından itibaren folklor sahasında uğraşmağa başlamıştır. Başkurt hayatından ve mücadele tarihinden topladığı etnolojik konuları hikâ-

yeler halinde "Şûrâ" mecmuasında 1913'den 1916 yılına kadar neşretmiştir. Daha sonraları sahasını genişleterek Altay, Kazak-Kırgız, Özbek ve bütün Türk kavimlerinin folkloru ve etnografyası üzerinde çalışmaya başlamıştır. Bugün Türk dünyasının en büyük folklor ve etnografya âlimlerindendir.

Abdülkadir İnan, Ruslara karşı açılan istiklâl mücadelelerine de karışmuş ve bu kurtuluş hareketlerinde fiilen görev almıştır. Ancak, bu mücadelelerdeki yenilgi üzerine Hindistan yolu ile 1924'de Avrupa'ya geçmiş ve 1925 yılında da İstanbul'a gelmiştir. Abdülkadir İnan'ın ilmî çalışmalarını bilen ve takdir eden Prof. Dr. Fuad Köprülü onu, Türkiyat Enstitüsüne, Türkoloji asistanı olarak almıştır. 1933 yılında Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin resmî daveti üzerine asistanlıktan ayrılarak Ankara'ya gelmiş, 1935 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulurken de bizzat Atatürk'ün arzusu üzerine fakültenin Doğu Türk Lehçeleri kısmına profesör olarak atanmıştır. Dokuz yıl bu görevde bulunan, ancak 1944 yılına kadar tercüman, okutman, öğretim görevlisi adı altında görevine devam eden Abdülkadir İnan, 1961'de Diyanet İşleri Başkanlığı Müşavere Heyetine seçilmiş, 1964'den itibaren de Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsünde çalışmaya başlamıştır.

Hayatının her anı çetin ve büyük meşakkatlerle geçmiş olmasına rağmen, sahip olduğu yüksek millî duyguları ile her güçlüğü yenmesini bilmiştir. Etnoğrafya, folklor, Türk tarihi, Türklerin dinleri, inançları ve Türk lehçeleri konusunda geniş bir bilgiye sahip olan Abdülkadir İnan, Türkçenin ölü ve yaşayan bütün lehçe ve şivelerini, Rusça, Almanca, Arapça ve Farsça dillerini bilmektedir. Büyük bir kitapsever olup, yukarıdaki konularda hudutsuz bir bibliyografya bilgisine sahiptir.

Çalışma zevk ve aşkını Türklüğe hizmetten aldığını söyliyen değerli âlimin, Türk Tarih Kurumu'nca yayınlanan "Makaleler ve İncelemeler" adlı kitabın önsözü Prof. Dr. Saadet Çağatay, hayatı ve ilmî çalışmalarını gösterir bibliyografya kısmını da Doç. Dr. Hikmet Tanyu tarafından hazırlanmıştır.

Bu eserde inceleme ve makaleler VI bölüm içinde aşağıdaki başlıklar altında yer almıştır:

I. Bölüm: Türk Kavimleri - "Türk kabile isimlerine dair" (1-7. s.), "Karaman" isminin intişar sahasına dair" (8-11. s.), "Yaş Türkistan" mecmuasının bir makalesi münasebetiyle (12-13. s.), "Gaziantep vilâyetinde Elbeyliler" (14-17. s.), "Türkler, Beltir Türkleri" (18-19. s.), "Yakut (Saha) Türkleri" (20-23. s.), "Yakut (Saha) Türkleri" (24-28. s.), "Tuba (Urenha) Türkleri" (29-32. s.), "Altay-Yenisey Türkleri" (33-35. s.), "Altay ve Yenisey Türklerinin tarihi" (36-38. s.), "Kırgızlar" (39-41. s.), "Kırgızlar" (42-44. s.), "Karakalpaklılar" (45-47. s.), "Karakalpaklılar" (48-49. s.), "Sagay Türkleri (Abakanlılar)" (50-54. s.), "Ongutlar'ın menşei meselesi" (55-58. s.), "Nayman boyunun soyu meselesi" (59-65. s.), "Anadolu'nun toponomisi ve Türk boylarının adları meselesi" (66-68. s.).

II. Bölüm: Destanlar - "Türk rivayetlerinde Bozkurt" (69-75. s.), "Orta Türk destanları ve Kırım I" (76-85. s.), "Orta Türk destanları ve Kırım II. Âdil Sultan" (86-98. s.), "Kırgız dil yadigârlarından 'Manas' destanı" (99-103 s.), "Manas destanı'nın yeni toplanmış metinlerinden bir parçanın Rusça tercümesinden" (104-108. s.), "Kırgız dil yadigârlarından Manas destanı" (109-110. s.), "Manas destanı II" (111-113. s.), "Manas destanı" (114-117. s.),

"Manas'da ideoloji ve kahramanlar" (121-124. s.), "Manas destanında Aş-yog merasimi" (121-124. s.), "Manas destanı üzerine notlar" (125-160. s.), "Manas destanında görülen muhtelif tabakalar" (161-164. s.), "Kitab-ı Dede Korkut hakkında" (165-172. s.), "Dede Korkut kitabındaki bazı motiflere ve kelimelere ait notlar" (173-175. s.), "Dede Korkut kitabındaki bazı motiflere ve kelimelere ait notlar" (176-178. s.), "Dede Korkut kitabındaki bazı motiflere ve kelimelere ait notlar" (179-181. s.), "Dede Korkut kitabındaki bazı motiflere ve kelimelere ait notlar" (182-184. s.), "Dede Korkut kitabındaki bazı motiflere ve kelimelere ait notlar" (185-190. s.), "Epope ve hurafe motiflerinin tarih bakımından önemi" (191-194), "Karacaoğlan'a dair" (195. s.), "Oğuz destanındaki Irkıl Ata" (196-197. s.), "Destan-ı Nesl-i Cengiz Han kitabı hakkında" (198-203. s.), "Destan-ı Nesl-i Cengiz Han kitabı hakkında" (204-206. s.), "Mir Ali Şir hakkında Farsça bir hikâye" (207-216. s.), "İt başlı kurt efsanesi" (217-219. s.), "Türk destanlarına genel bir bakış" (220-237. s.), "Türk destan ve masallarında 'Kırklar' motifi" (238-240. s.).

III. Bölüm: Folklor - "Orun" ve "Ülüş" meselesi" (241-254 s.), "Tepsi ve kağnı, maddî kültüre ait iki kelime" (255-258. s.), "Al ruhu hakkında" (259-267. s.), "Ongun ve tös kelimeleri hakkında" (268-273. s.), "Türk mitolojisinde ve halk edebiyatında kadın" (274-280. s.), "Kazak-Kırgızlar'da 'Yeğenlik hakkı' ve 'Konuk aşı' meseleleri" (281-291. s.), "Doğu-Türk ve Moğol folklorundaki 'Edrene' kelimesine dair" (292-294), "Adaş" ve "Sağdıç" kelimelerinin en eski anlamları (295-304. s.), "Göçebe Türk boylarında evlâtlık müesseseleriyle ilgili gelenekler" (305-316. s.), "Eski Türklerde ve folklorda 'Anıt" (317-330. s.), "Eski Türklerde teslim ve itaat sembolleri" (331-334. s.), "Güvey" (335-340. s.), "Türk düğünlerinde Exogamie izleri" (341-349. s.), "Türk folklorunda Simurg ve Garuda" (350-352. s.), "Codex Cumanicus bilmecelerine dair" (353-358. s.), "Altay Türklerinde kadınlar diline mahsus sözler" (359-361. s.), "Türklerde ve Moğollarda defin merasimi meselesine dair" (362-386. s.), "Türlü törenlerde ters giyme âdeti" (387. s.).

IV. Bölüm: İnançlar ve akideler - "Türk Şamanizmi hakkında" (389-396. s.), "Umay ilâhesi hakkında" (397-399. s.), "Altay şamanlığına ait maddeler" (400-403. s.), "Altay şamanlığına ait maddeler" (404-453. s.), "İslâm Türklerinde şamanizm kalıntıları" (454-455. s.), "Altay-Yenisey şamanlığında eski unsurlar" (456-457. s.), "Yakut şamanizmindeki İJA KIIL" (458-461. s.), "Müslüman Türklerde şamanizm kalıntıları" (462-479. s.), "Yağmur duası Çömçe gelin" (480-481. s.), "İslâmlarda Mervanî'ler mezhebi" (482-487. s.), "Eski Türklerin inançları hakkında birkaç söz" (488-490. s.), "Türklerde su kültü ile ilgili gelenekler" (491-495. s.).

V. Bölüm: Arkeoloji ve Tarih - "Altay dağlarında bulunan eski Türk mezarları" (497-499. s.), "Türkistan'da ve Altaylar'da son yıllarda yapılan arkeoloji araştırmaları" (500-506. s.), "İkinci Pazırık kurganı" (507-509. s.), "Moğolların gizli tarihi" (510-517. s.), "Türkistan'da yeni arkeolojik keşifler" (518-519. s.), "Ani kitabesi" (520-545. s.), "17 nci asırda Özbek Hanları saraylarında merasim" (546-554. s.), "Türkmen tarihine ait taslak" (555-558. s.), "Uluğ Beg'in sikkeleri" (559-561. s.), "IX. ve X. asırlarda İtil ve Bulgar'ın tarihi topografisi meselesine dair" (562-586. s.), "Gûr-i Emir türbesinde Timur'un ve Ahfadının mezar kitabeleri" (587-610. s.).

VI. Bölüm: Kelime izahları - "Koton Türklerinin Hunker, Kunker keli-

mesi hakkında" (611-613. s.), "'Oba', 'Obo' sözleri hakkında" (614-616. s.), "'Ink' mı? 'Idık' mı?" (617-618. s.), "Tarihte ve folklorda Balkan" (619-621. s.), "'Ulus' terimi üzerine" (622-624. s.), "Börü = Kurt ve Yok = Hayır kelimeleri üzerine" (625-627. s.), "Türk etnolojisini ilgilendiren birkaç terim kelime üzerine" (628-644. s.), "'Han-ı Yağma' deyiminin kökeni" (645-648. s.), "Farsça ark-erk, 'Kal'e' 'Citadel'" (649-652. s.), "Yaksart - Sırderya" (653-655. s.), İndeks (657-712. s.).

Eserde 97 makale ve incelemeye yer verilmiştir. Birbirinden değerli olan bu yazıların bir araya toplanması ilim sahasına büyük bir kazanç olmuştur. Yeter ki bu ilk cildin bir ikincisi de neşredilerek diğer kıymetli makalelerin de toplanmasına vesile teşkil etsin. Zira çağımızda ilim adamları muhtelif gazete ve haftalık popüler dergilerde makaleler hattâ çok ciddî etüdlerini neşretmektedirler. Bunların aranıp bulunması pek müşkül olmakta ve hattâ bazan hiç imkânsız hale gelmektedir. Büyük bir zaman kaybını da düşünecek olursak bu hizmetin ehemmiyeti kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Abdülkadir İnan'ın bir kısım eserlerinin toplanmış olması dahi ilim çevresinde memnuniyetle karşılanmıştır. Temennimiz Bibliyografyada gösterilen 273 makalenin de diğer bir cilt içinde en kısa zamanda neşredilmesidir.

Naile Binark